

небуття. По-своєму розумів той тайнопис, відгадував складну формулу неба і по малу прочитував її» [6, с. 328].

Через осмислення того, що з ними сталося, герої поступово приходять до усвідомлення необхідності розкриття прихованого сенсу всіх подій та явищ, що, у свою чергу, наближує їх до самопізнання. У результаті прагнення осягнути істину, а значить, збагнути себе та світ, народжуються роздуми героїв. Так, панотець приходиться до висновку про безначальність та неодновимірність істини: «Не думай, що в світі не існує істини, або їх існує стільки, що вони одна одну побивають, неважко помітити: одна людина вважає за істинне те, що друга має за неправду. А неправда другого – істина для першого. Істина є. Але вона не в розумі кожного з нас, а в розумі усіх загалом, вона і є мудрість у цьому світі» [6, с. 303].

Отже, міфологічні елементи для письменника є не лише основою сюжету, не лише інтертекстом, а й засобами реалізації філософського плану того чи іншого твору. Тому всі міфологічні образи у творі, функціонуючи у формі символів, є багатоплановими та поліфонічними. Саме в цих образах реалізується узагальнено-цілісне сприйняття дійсності митцем, його усвідомлення нерозчленованості реального та ідеального світу, свідомого і підсвідомого. Міфологічні образи та мотиви, які творить, інтерпретує і трансформує В. Шевчук у своїх творах, наповнені змістом, що є актуальними для всіх епох, у тому числі й для сучасності.

Література

1. Євхан Н. Фольклорно-міфологічні моделі у прозі Валерія Шевчука (типологічний аспект) / Наталя Євхан // Слово і час. – 2003. – № 5. – С. 70–76.
2. Жовновська Т. Онірично-міфологічний дискурс прози Валерія Шевчука : дис. ...канд. філол. наук / Т. Жовновська. – Одеса, 2000. – 162 с.
3. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-укл. Ю. Ковалів. – К. : Академія, 2007. – Т. 2. – 624 с.
4. Павлишин М. Міфологічне, релігійне та філософське у прозі Валерія Шевчука / М. Павлишин // Канон та іконостас : літературно-критичні статті. – К. : Видавництво «Час», 1997. – С. 143–156.
5. Приліпко І. Небарокові стратегії текстів Валерія Шевчука (на матеріалі повістей «Сповідь» та «Розсічене коло») / І. Приліпко // Наука і сучасність : зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. – Т. 54. – С. 184–190.
6. Шевчук В. Сповідь / Валерій Шевчук // Птахи з невидимого острова : роман, повісті. – К. : Рад. письменник, 1989. – С. 263–362.

Науковий керівник – А. П. Віннічук, канд. філол. н.

Катерина Панащук, м. Луцьк

Мотив часу в повісті Дзвінки Матіяш «Реквієм для листопаду»

Активізація уваги до мотиву часу у світовій літературі ХХ–ХХІ ст. – наслідок ряду культурно-цивілізаційних змін у новітній історії. Українські та зарубіжні письменники з різною мірою інтенсивності осмислюють феномен часу у своїй творчості, вводячи його в контекст інших актуальних для сучасної гуманітарної думки проблем – ідентичності, пам'яті, історії тощо. Актуальність дослідження полягає в необхідності визначити основні тенденції вияву цього мотиву в сучасній українській літературі. Ряд дослідників зосереджували увагу на цій проблемі (Ф. Штейнбук [5, с. 35–54], В. Даниленко [1, с. 187–202], Л. Лавринович [2; 3] та ін.).

Мета нашої розвідки – проаналізувати особливості зображення мотиву часу в повісті Дзвінки Матіяш «Реквієм для листопаду», дослідити проблему самоідентифікації головної героїні у співвіднесенні образу «Я» із зазначеним мотивом.

Проблема плінності часу гостро постає перед сучасним героєм, особливо яскраво вона проявляється в жіночому світобаченні. Жіночий погляд на світ і на себе у постмодерну добу – контекст, який використовує авторка у творі. Повість починається із чіткої вказівки на відлік часу: «Минуло два місяці від смерті мами» [4, с. 3]. Цей відлік – своєрідна паралель до реального

об'єктивного світу, нитка, яким він пов'язаний зі світом Дарини – героїні-оповідачки. Таке співвіднесення необхідне, адже лірична героїня живе ніби у власній системі координат. Її життя вимірюється не роками і місяцями, вони для неї не становлять особливої цінності. Час, за словами оповідачки, є неоднорідним: залежно від того, чим він наповнений, час проминає з різною швидкістю: «...то мчить, то ледве повзе, то його забагато, то замало» [4, с. 12]. Героїня не здатна відшукати рівновагу у своєму часі. Це людина, яка не пристосована до життя за графіком. Вона постійно запізнюється. І, як не парадоксально, це стається через страх мати надто багато вільного часу. Один із методів заповнити вільні години – чекати, і не так важливо, що і для чого. Тому в повісті на мотив часу накладається ще один, тісно з ним пов'язаний – мотив очікування. Очікування для Дарини не є обтяжливим і монотонним. Адже воно є часом, коли з героїнею стається багато різних подій, які видаються їй цікавими та важливими.

В уявленні Дарини, яка пережила втрату, життя – лише невеликий часовий проміжок порівняно з тим, що відбувається після нього. «Люди переходять життя...». Відтак кінець життя приносить не тугу, а полегшення: «Смерть завершує ланцюг помилок» [4, с. 10]. Тому опозиційним до мотиву часу виступає мотив вічності. Реальний світ перебуває під владою часу, чого не можна сказати про вічність, де години і дні не мають ніякого значення.

Незважаючи на очевидну абстрактність феномену часу, він у творі нерідко матеріалізується у незвичній динаміці: «Час стікає, час розпливається...» [4, с. 12]. Час співвідноситься з найрізноманітнішими субстанціями і набуває нехарактерних для нього властивостей. Він може бути сипким, вологим, твердим і невагомим: «Дарина ріже дні на кольорові шматочки і напихає ними кишені» [4, с. 140]. Яскраве унаочнення часу у творі – образи піску, гарячого воску, тонких дитячих ніжок тощо. Як видно з наведених далі прикладів, у героїні-оповідачки, коли вона мислить час, перманентно виникають сюрреалістично-метонімічні асоціації то з пісочним годинником («Цим піском ... добре міряти час, що стікає у вічність» [4, с. 66]), то з циферблатом («Жовтогарячий годинник стікає по лаковій поверхні столу гарячим воском і скапує на підлогу. Він загадково усміхається і від своєї теплої усмішки тане ще швидше. Годинна стрілка, незадоволено брязнувши, падає на долівку. Хвилинна стрілка сидить на краєчку стола, гойдає тоненькими ніжками в капчиках з китичками й бурмоче: “Так тобі й треба”» [4, с. 24]).

Ще одна особливість зображення часу у творі – його неоднорідність. Хвилини можуть описуватися як нестерпно довгі, а великі часові проміжки – як миттєвість, після якої нічого не залишається: «Дні змінюють ночі, ранки вагітніють вечорами, зими розходжуються веснами. І час так швидко перетікає крізь пальці, що від нього нічого не залишається» [4, с. 140]. Також мотив часу реалізується у спогадах. Пам'ять – ніби протокол часу. Спомини, як і час, можуть бути матеріальними, відчутними на дотик: «...вона може відламувати свій час шматочками й роздавати перехожим на вулицях, і їй його не шкода» [4, с. 124].

Мотив, дотичний у повісті до теми часу, – мотив любові. Кохання проходить крізь призму часу, який повинен бути спільним для закоханих. Проте любов перебуває поза часом: «Часом він не повертається декілька днів або ночей, Дарина їх не рахує, бо це нічого не важить. Важить тільки те, що одного дня він повернеться...» [4, с. 126]. Мотив любові, таким чином, перегукується з мотивом вічності, героїня-оповідачка, вочевидь, корелює ці категорії.

Фабульний час твору визначити важко. Можна припустити, що це період написання повісті (січень – лютий 2003 року). Але широко вживаються ретроспективні епізоди. Багато вставлених історій неможливо співвіднести з часом розвитку подій. Сюжет розвивається нелінійно. Він ризоматичний, а думки ліричної героїні асоціативні. Очевидною в повісті є традиція, започаткована М. Прустом (епопея «У пошуках втраченого часу»), де спогади героя-оповідача виринають у пам'яті як рефлексії на певні події через далекі й не зовсім зрозумілі ланцюжки асоціацій. Врешті, й сама лірична героїня, аналізуючи свій тип мислення, згадує про «прустівський синдром».

Ще один мотив, який рефреном звучить у творі, – мотив своєчасності. Він перегукується з біблійною «Книгою Еклезіяста» («Усьому свій час, і час усякої речі під небом: час народжуватися, і час помирати...»): «Не можна квапити події, бо коли на них приходять час, вони відбуваються легко й непомітно» [4, с. 87]. Це спрямовує читача до ще одного аспекту, оприявленого у творі, – співвіднесення героїнею-оповідачкою власного «Я» з часом. Людина не здатна контролювати відведений їй час, вважати його своєю власністю, але цілком очевидно, що ми постійно взаємодіємо з часом. Дарина живе одночасно і в часі, і поза ним; вона підпорядковується часу та керує ним; героїня

абстрагується від відчуття реального часу і гостро відчуває його плинність. Буття в часі та чинники виходу поза його межі – питання, яке ставить авторка перед собою і своїми читачами.

Таким чином, один із головних мотивів повісті Дзвінка Матіяш «Реквієм для листопаду» – пошуки героїнею власної ідентичності, які відбуваються за допомогою осмислення часу крізь призму власних емоцій та переживань. Дарина відчуває плинність часу; зміни відбуваються не лише в календарі, а й у свідомості героїні-оповідачки. Для цього авторка послуговується рядом прийомів, серед яких – потік свідомості героїні (вона відчуває залежність еволюції власного «Я» від часу, тому намагається його уявити собі з різних ракурсів, матеріалізувати його, «прикласти» до інших образів), розлогі медитації про час, проекція його образу на дотичні чи зіставні мотиви тощо.

Література

1. Даниленко В. Лісоруб у пустелі : письменник і літературний процес / Володимир Даниленко. – К. : Академвидав, 2008. – 352 с.
2. Лавринович Л. Б. Жіночий часопростір на тлі доби (на матеріалі новітньої української прози) / Л. Б. Лавринович // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – № 13. – С. 71–75.
3. Лавринович Л. Б. Хронос у художньому тексті: до проблеми дослідження дискурсу темпоральності / Л. Б. Лавринович // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – № 17. – С. 104–111.
4. Матіяш, Дзвінка. Реквієм для листопаду / Дзвінка Матіяш. – К. : Факт, 2005. – 114 с.
5. Штейнбук Ф. М. Засади тілесного міметизму у текстових стратегіях постмодерністської літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття : монографія / Ф. М. Штейнбук. – К. : Педагогічна преса, 2007. – 292 с.

Науковий керівник – Л. Б. Лавринович, канд. філол. н., доц.

Ірина Полетуха, м. Луцьк

Сценізація як міметичний спосіб відображення дійсності (на прикладі роману Я. Бохенського «Овідій Назон – поет»)

Термін «сценізація» має тривалу історію застосування, та у зв'язку з недостатньою кількістю теоретичних розробок поняття сценізації інтерпретується неоднозначно і не отримало наукового обґрунтування. В окремих працях цей термін вживається у значенні інсценізації, постановки драматичних творів, «технічної» адаптації недраматичних текстів для показу в театрі чи на телебаченні. У такому ж значенні цей термін вживається поряд із поняттям театралізації як «шляху творчої трансформації» [3] та драматизації у значенні настрою, пафосу твору.

Як різні види мистецтва (тут: художня література і театр), так і всі роди літератури взаємодіють між собою та «обмінюються» художніми засобами. Перспектива будь-якого новаторства може вимальовуватись у взаємодії. Терміни театралізація, екранізація, інсценізація засвідчують саме процес родо-жанрової дифузії.

У наратології функціонує поняття «сцена» (драма) як докладне зображення певних подій з відсутністю наративної медіації [4, с. 131]. Спільнокореневий термін «сценізація», на нашу думку, стосується найперше художнього способу зображення дійсності, а не лише способу перенесення літературного явища (образів, моделей, сюжетів) на сцену. Пропонуємо розглядати сценізацію як засіб міметизму в контексті наратології. Існує потреба у виробленні чіткої дефініції поняття сценізації.

Актуальність статті зумовлена проблемою визначення теоретичного статусу сценізації, який випущений із поля зору науковців; появою художніх текстів у ХХ–ХХІ ст., в яких цей аспект вирізняється дедалі яскравіше. Наша мета – дослідити зміст і ознаки сценізації як засобу міметизму в системі наратології, дати дефініцію поняттю, проілюструвати його на прикладі роману польського письменника Я. Бохенського «Овідій Назон – поет».

«Театралізувати подію або текст означає інтерпретувати їх сценічно, із використанням сцени та акторів для того, щоб відтворити ситуацію. Візуальні елементи сцени і постановка дискурсів – суть ознак театралізації» [3, с. 161]. Це поняття широко вживане в театро- і літературознавчих роботах. У наукових